

Egzamin(y) z języka polskiego jako obcego na poziomie GCSE w Wielkiej Brytanii

DOI: 10.47050/jows.2021.3.55-62

MAKSI ANNA KOZIŃSKA

Brytyjskie egzaminy na poziomie GCSE (General Certificate of Secondary Education) bywają mylone z do niedawna obowiązującym w Polsce egzaminem gimnazjalnym. Tymczasem po konsultacji z brytyjską organizacją UK ENIC (dawniej UK NARIC), zajmującą się nostryfikacją kwalifikacji uzyskanych poza Zjednoczonym Królestwem, okazuje się, że egzaminy na poziomie gimnazjalnym i GCSE nie są równoważne. Egzaminy formatu GCSE obejmują szerszy zakres wiadomości i umiejętności, nie wpisują się zatem w polski system oświaty. Irek i in. (2012: 37) przyrównują brytyjskie egzaminy na poziomie GCSE do dawnej polskiej małej matury¹. Niemniej i to porównanie niewiele mówi współczesnym odbiorcom tego tekstu, dlatego poniższy artykuł stawia sobie za cel przybliżenie czytelnikom, na czym obecnie polega nieobowiązkowy egzamin z języka polskiego jako obcego na poziomie GCSE w Wielkiej Brytanii w oderwaniu od porównań z nieistniejącymi już formami testowania językowego młodzieży między 14. a 16. rokiem życia w Polsce.

Do egzaminów na poziomie GCSE brytyjska młodzież podchodzi zazwyczaj w klasie 11, tj. między 14. a 16. rokiem życia². Na egzaminie GCSE, wśród współczesnych języków nowożytnych, największą popularnością cieszą się trzy języki: francuski, hiszpański oraz niemiecki³, a ich nauka odbywa się w anglojęzycznych szkołach systemowych⁴. W przypadku języków o statusie mniejszościowym/odziedziczonym, do których należy na Wyspach język polski, formalna edukacja odbywa się najczęściej w domach, klubach językowych i w szkołach polonijnych⁵, a młodzież nierzadko podchodzi do egzaminu z języka polskiego już wcześniej, w klasie 10, 9 lub nawet 8⁶.

1 Autorki raportu (Irek i in. 2012) nie precyzują, do której „małej matury” przyrównują egzaminy na poziomie GCSE. Niemniej biorąc pod uwagę podobieństwo struktur edukacyjnych, miały prawdopodobnie na myśli przedwojenny dyplom ukończenia czteroletniego gimnazjum, potocznie zwanego „małą maturą”, który wprowadzono w 1932 r. w ramach reformy edukacji ministra Janusza Jędrzejewicza (a uszczegółowiono w 1933 r.); traktowano wówczas gimnazjum i liceum jako dwustopniową szkołę średnią (Stinia 2015).

2 Przegląd brytyjskiego systemu nauczania jest dostępny na stronie: www.gov.uk/national-curriculum, [dostęp: 18.08.2021].

3 W kolejności od największej do najmniejszej liczby zdających.

4 Szkoły systemowe to placówki edukacyjne podlegające brytyjskiemu systemowi oświaty. Szkoły systemowe, które oferują egzaminy na poziomie GCSE oraz A-level, są jednocześnie centrami egzaminującymi.

5 Występują szkoły systemowe, które oferują pomoc w przygotowaniach do egzaminów z języków mniejszościowych (ang. *minority / lesser taught languages*), takich jak język polski. Taka praktyka stanowi jednak wyjątek, a nie regułę.

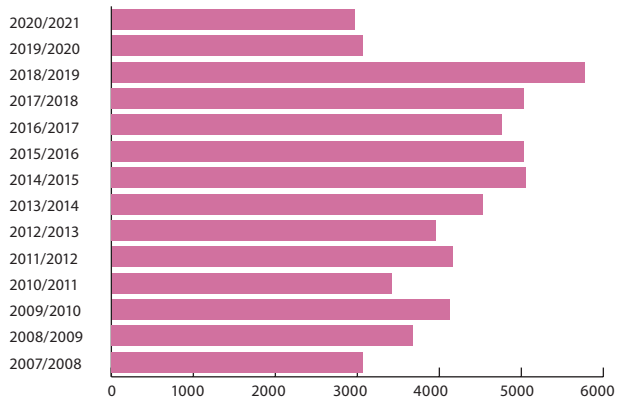
6 Komisja egzaminacyjna AQA nie przewiduje dolnej granicy wiekowej w przypadku egzaminów z języków mniejszościowych, niemniej centra egzaminacyjne mniej chętnie przyjmują dzieci z klas 9. oraz 8. Niektóre wprost piszą na swoich stronach internetowych o zapisach na egzamin tylko od klasy 10.

Uprawnienia do organizowania egzaminów na poziomie GCSE mają akredytowane centra egzaminacyjne⁷. Obecnie szkoły polonijne nie posiadają statusu centrów egzaminacyjnych, dlatego, aby podejść do egzaminu z języka polskiego, młodzież musi zgłosić taką chęć w swoich szkołach systemowych. Oznacza to, że młodzież uczęszcza na zajęcia z przedmiotów obowiązkowych w szkołach systemowych, a nieobowiązkowa edukacja polonistyczna odbywa się zazwyczaj w szkole polonijnej (najczęściej w soboty). Gdy szkoła systemowa umożliwi podejście do egzaminu z języka polskiego swoim uczniom, to są oni zapisani na ten egzamin jako prywatni kandydaci (ang. *private candidates*). Prywatni, ponieważ nie byli przygotowywani w swojej szkole systemowej do egzaminu z języka polskiego. Innymi słowy, kurs przygotowujący do egzaminu z języka polskiego odbywał się poza placówką pełniącą funkcję centrum egzaminacyjnego, np. w szkole polonijnej. W zależności od sytuacji finansowej danej szkoły może ona zwolnić uczniów z opłat za ten dodatkowy egzamin lub pobrać opłatę administracyjną⁸. Centrum egzaminacyjne ma również prawo odmówić organizacji egzaminu z języka polskiego, który nie ma statusu obowiązkowego. Wtedy zainteresowani uczniowie muszą szukać prywatnych centrów egzaminacyjnych oferujących organizację egzaminów z języka polskiego. W takich przypadkach najczęściej wybierane jest centrum egzaminacyjne Polskiej Macierzy Szkolnej w Londynie, które specjalizuje się w organizacji egzaminów z języka polskiego na obydwóch dostępnych poziomach – GCSE oraz A-level, ale nie jest to jedyne prywatne centrum, które może pomóc w tej sytuacji.

Coroczne statystyki publikowane na stronie AQA⁹ (AQA 2021a) wskazują na rekordowe zainteresowanie egzaminami z języka polskiego jako obcego w Wielkiej Brytanii na poziomie GCSE w 2019 r. Liczba zdających ten egzamin osiągnęła najwyższą liczbę, tj. 5775 uczniów. Niedługo trwał związany z tym optymizm, gdyż kolejne dwie sesje egzaminacyjne przyniosły spadek zdających o 47 proc. w 2020 r. i 49 proc. w sesji letniej 2021 r. (rys.1).

Raport organizacji *Global Future* (2021) tłumaczy zmniejszenie liczby osób podchodzących do egzaminów z języków mniejszościowych na poziomie GCSE w okresie kryzysu pandemicznego m.in. wieloma lukami systemowymi (np. brakiem zrozumienia oraz zaufania do edukacji językowej odbywającej się poza szkołami systemowymi), które uniemożliwiły uzyskanie tych kwalifikacji.

Rys. 1. Liczba osób podchodząca do całego egzaminu¹⁰ GCSE z języka polskiego na podstawie archiwów statystyk egzaminacyjnych obejmujących lata od 2007 do połowy 2021 r. (AQA 2021a)



Oprac. własne.

Sam egzamin z języka polskiego na poziomie GCSE zgodnie z nową podstawą programową, która weszła w życie we wrześniu 2017 r. (pierwsze egzaminy w nowej formule odbyły się w 2019 r.), składa się z czterech arkuszy egzaminacyjnych: 1. słuchanie, 2. mówienie, 3. czytanie oraz 4. pisanie. Egzaminy można zdawać na dwóch poziomach trudności – podstawowym (ang. *foundation tier*) oraz zaawansowanym (ang. *higher tier*). Wyniki egzaminów prezentowane są na dziewięciostopniowej skali 1–9 (gdzie 1 jest oceną najniższą, a 9 – najwyższą). Wynik może też być wyrażony za pomocą litery U, co oznacza brak klasyfikacji. Na poziomie podstawowym najwyższą oceną, jaką można otrzymać, jest 5. Poniżej w tab. 1 przedstawiam proponowane objaśnienie skali egzaminacyjnej.

7 Zarejestrowane w odpowiedniej komisji egzaminacyjnej; w przypadku języka polskiego – AQA.

8 Niekiedy opłaty egzaminacyjne ponoszone przez zdających są niewspółmiernie wysokie do poniesionych przez centrum egzaminacyjne kosztów, co może zniechęcać młodych ludzi do podejścia do dodatkowego egzaminu.

9 Część zadań AQA jest zbliżona do zadań Centralnej Komisji Egzaminacyjnej w Polsce. Tylko AQA oferuje egzaminy z języka polskiego na poziomach GCSE oraz A-level.

10 Wcześniejsza formuła egzaminacyjna (sprzed 2019 r.) umożliwiały zdającym podejście tylko do części egzaminów: albo tylko do części ustnej (składającej się ze słuchania i mówienia), albo tylko do części pisemnej (składającej się z czytania i pisania) (AQA 2012: 4).

Tab. 1. Proponowane objaśnienie skali ocen na poziomie GCSE (DfE 2019)

PROPONOWANE OBJAŚNIENIE SKALI OCEN NA POZIOMIE GCSE	
SKALA OCEN	THE GRADING SCALE
9 (Celujący)	9 (Outstanding Performance)
8 (Bardzo Dobry Plus)	8
7 (Bardzo Dobry)	7
6 (Dobry Plus)	6
5 (Dobry)	5 (Strong Pass)
4 (Dostateczny)	4 (Standard Pass)
3,2 (Wymaga Poprawy)	3, 2
1 (Niedostateczny)	1 (Unsatisfactory)
U (Niekategoryfikowany)	U (No Award)

Oprac. własne.

Na tym poziomie edukacyjnym testowanie wszystkich języków obcych nowożytnych w Zjednoczonym Królestwie oparte jest na czterech ogólnych celach oceniania (ang. *assessment objectives*, AOs). Innymi słowy, jak skutecznie opanowana została każda z umiejętności wyszczególniona w tab. 2.

Tab. 2. Objasnienie celów oceniania (AQA 2021c)¹¹

OBJAŚNIENIE CELÓW OCENIANIA / OCZEKIWANYCH UMIEJĘTNOŚCI		
CELE OCENIANIA	UMIEJĘTNOŚCI	WAGA (W PROC.)
A01	Słuchanie – rozumienie i reakcja na różne rodzaje języka mówionego	25
A02	Mówienie – skuteczna komunikacja i interakcja ustna	25
A03	Czytanie – rozumienie i reakcja na różne rodzaje języka pisanego	25
A04	Pisanie – komunikowanie się pisemne	25

Komisja egzaminacyjna podczas wprowadzania nowych podstaw programowych zaznaczała, że omawiany egzamin nie mapuje się na skali zaawansowania językowego *Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego* (ESOKJ 2003), niemniej po analizie dotychczasowych arkuszy egzaminacyjnych wysnuwam wnioski, że wymagania zadań egzaminacyjnych wahają się od zadań na poziomie A1 przez A2 po B1+. Treści nauczania obejmują trzy duże kręgi tematyczne: krąg tematyczny nr 1 – tożsamość i kultura; krąg tematyczny nr 2 – lokalne, krajowe, międzynarodowe oraz światowe obszary zainteresowań; krąg tematyczny nr 3 – edukacja i zatrudnienie obecnie

¹¹ Tłum. własne – M.A.K.

¹² Tłum. własne – M.A.K.

¹³ Zdarza się, że szkoły systemowe zapisują swoich uczniów, którzy mają polskojęzycznych rodziców, na egzamin z języka polskiego na poziomie GCSE (nie oferując przy tym formalnego przygotowania do egzaminu), zakładając, często błędnie, że posługiwanie się językiem w domu rodzinnym – w tym wypadku polskim – stanowi przepustkę do bardzo dobrze zdanego egzaminu.

i w przyszłości. W skład każdego z ww. kręgów tematycznych wchodzi węższe podtematy do analizy i dyskusji (por. rys. 2). Na podstawie kręgów tematycznych opracowano listę słownictwa, które należy opanować na każdym z poziomów, oraz zagadnienia gramatyczne, które mają być opanowane i nauczane w zakresie wyżej wymienionych kręgów tematycznych.

Rys. 2. Kręgi tematyczne i podtematy podstawy programowej na poziomie GCSE (AQA, 2017)¹²

Realizacja treści z podstawy programowej przewidziana jest na dwa lata, jednak jest to tylko sugestia komisji egzaminacyjnej i w wielu polskich szkołach sobotnich proponowane są roczne kursy przygotowawcze, a młodzież podchodzi do tego egzaminu już po roku kursu lub bez żadnego formalnego przygotowania¹³. Egzamin odbywają się na przełomie maja i czerwca każdego roku (z wyjątkiem tymczasowych zmian wynikających z kryzysu pandemicznego), a wyniki egzaminu dostępne są na początku sierpnia. Młodzież mierzy się najpierw z egzaminem z mówienia, następnie z egzaminami ze słuchania i czytania (jednego dnia na początku czerwca), a ostatni egzamin sprawdza sprawność pisania (połowa czerwca). W czasie trwania poszczególnych części egzaminu zdający nie mają dostępu do słowników. Poniżej zostanie omówiony każdy z arkuszy egzaminacyjnych.

Arkusz 1 – Słuchanie

Arkusz egzaminacyjny nr 1 dotyczy słuchania ze zrozumieniem. Nagrania przygotowywane są w studio nagraniowym. Materiał językowy oparty jest na

polszczyźnie standardowej i składa się z zarówno krótszych wypowiedzi (na początku testu), jak i dłuższych (na końcu). Typy krótszych nagrań, których należy się spodziewać, to ogłoszenia, krótkie dialogi, instrukcje itd., natomiast dłuższe nagrania mogą bazować na fragmentach dostosowanej wypowiedzi o charakterze narracyjnym. Każdy element audio odtwarzany jest dwukrotnie.

Egzamin ze słuchania składa się z dwóch sekcji. Zadania w sekcji A sprawdzają zrozumienie polskojęzycznego tekstu mówionego poprzez udzielanie odpowiedzi na pytania w języku angielskim bądź niewerbalnie¹⁴ (zob. rys. 3).

Rys. 3. Przykład zadania wymagającego odpowiedzi niewerbalnej (AQA 2019: 6)

Friends	
A Polish girl is talking about some of her friends from school. What are her school friends like?	
A	generous
B	rich
C	silly
D	serious
E	unreliable
F	honest

Write the correct letter in the box.

12. Julia is [1 mark]

13. Rafał is [1 mark]

Zadania w sekcji B sprawdzają zrozumienie polskojęzycznego tekstu mówionego poprzez polskojęzyczne pytania i odpowiedzi udzielane niewerbalnie lub po polsku. Ta część egzaminu skupia się na słuchaniu ze zrozumieniem, dlatego nie jest oceniana jakość języka w odpowiedziach, a wszelkiego rodzaju błędy, tak długo jak nie utrudniają zrozumienia poprawnej odpowiedzi na zadane pytanie, nie są brane pod uwagę przy przyznawaniu punktów. W zadaniach sprawdzane jest rozumienie tekstu zarówno na poziomie szczegółu, jak i ogółu. Za cały arkusz na poziomie rozszerzonym można otrzymać 50 punktów, a na poziomie podstawowym – 40 punktów. Podobnie jak w przypadku czytania ze zrozumieniem, komisja rokrocznie przygotowuje szczegółowy klucz odpowiedzi, który przyznaje 1 punkt za jedną prawidłowo udzieloną odpowiedź.

Arkusz 2 - Mówienie

Egzamin ustny z języka polskiego jest pierwszym egzaminem, z którym mierzy się młodzież w sesji egzaminacyjnej. Każdego roku komisja egzaminacyjna wyznacza pięcioletni okres między kwietniem a majem, w czasie którego należy podejść do tego egzaminu. Instrukcje egzaminacyjne podawane są w języku angielskim, natomiast sam egzamin przebiega w języku polskim. Egzamin powinien być przeprowadzany przez nauczyciela prowadzącego kurs przygotowujący do egzaminu z języka polskiego, niespokrewnionego ze zdającym, w centrum egzaminacyjnym. Z wielu powodów nie jest to jednak zawsze możliwe, np. nauczyciele pracujący w polskiej szkole sobotniej nie są dostępni w tygodniu, aby przeprowadzić wyżej wymieniony komponent egzaminu, lub dane dziecko było przygotowywane do egzaminu przez osobę spokrewnioną. Z tego względu zdarza się, że centra egzaminacyjne często zatrudniają osobę z zewnątrz placówki do przeprowadzenia egzaminu lub nierzadko polskojęzyczni współpracownicy – którzy nie nauczają języka polskiego – proszeni są, aby przeprowadzić ten egzamin. Nagranie z przeprowadzonego egzaminu zostaje wysłane do komisji egzaminacyjnej (AQA) i tam poddawane jest ocenie przez niezależnego egzaminatora. Jest to rozwiązanie niezwykle cenione przez nauczycieli, gdyż pozwala na zobjektywizowanie procesu oceniania.

Tab. 3. Format egzaminu ustnego z języka polskiego na poziomie GCSE (AQA 2017: 8)

	POZIOM PODSTAWOWY		POZIOM ROZSZERZONY	
Czas na przygotowanie	12 minut		12 minut	
Rozmowa sterowana	2 minuty	15 pkt	2 minuty	15 pkt
Opis obrazka	2 minuty	15 pkt	3 minuty	15 pkt
Rozmowa ogólna	3-5 minut	30 pkt	5-7 minut	30 pkt
Czas trwania egzaminu	7-9 minut + czas na przygotowanie	RAZEM 60 pkt	10-12 minut + czas na przygotowanie	RAZEM 60 pkt

Sam egzamin obejmuje trzy kręgi tematyczne wspomniane wyżej i składa się z trzech aktywności: scenki/rozmowy sterowanej (ang. *role-play*), opisu obrazka (ang. *photo card*) oraz rozmowy ogólnej (ang. *general conversation*). Punktacja oraz format

¹⁴ AQA klasyfikuje odpowiedź jako niewerbalną, gdy jest ona wyrażona za pomocą litery lub liczby.

egzaminu są takie same dla obydwu poziomów, natomiast czas i materiały stymulujące do rozmowy, a także pytania, różnią się dla każdego z poziomów (por. tab. 3).

Egzaminator ustala wcześniej kolejność zdających. Jest to bardzo ważne, gdyż to, jakie zadania otrzymają uczniowie (scenki, obrazki oraz jeden z tematów do rozmowy ogólnej), zależy od wcześniej przygotowanej przez komisję egzaminacyjną tabeli, która zapewnia przetestowanie wszystkich trzech kręgów tematycznych (por. tab. 4).

Tab. 4. Przykładowy sposób przyporządkowywania pytań egzaminacyjnych według kolejności przystąpienia do egzaminu i wybrania pierwszego tematu do rozmowy ogólnej – na podstawie materiałów egzaminacyjnych AQA z 2019 r.

KOLEJNOŚĆ	ROZMOWA STEROWANA	KRĄG TEMATYCZNY WYBRANY PRZEZ ZDAJĄCEGO	KARTA DO OPISU OBRAZKA	DRUGI KRĄG TEMATYCZNY DO ROZMOWY OGÓLNEJ
1	12	Krąg nr 1	K (Krąg nr 3)	Krąg nr 2
		Krąg nr 2	G (Krąg nr 1)	Krąg nr 3
		Krąg nr 3	I (Krąg nr 2)	Krąg nr 1

Zdający może wybrać jeden z kręgów tematycznych, który będzie później pierwszym motywem w czasie rozmowy ogólnej. Jest to wybór niemający znaczenia w generalnym rozrachunku, gdyż i tak wszystkie trzy kręgi tematyczne są na egzaminie sprawdzane. Zdający otrzymuje materiały, jakimi są: założenia rozmowy sterowanej oraz opisy obrazka (obrazek + trzy pytania jawne), na które można się przygotować w ciągu nadzorowanego dwunastominutowego okresu przygotowania do odpowiedzi. Dozwolone, a nawet zalecane jest sporządzenie sobie w tym czasie notatek, z których można skorzystać w trakcie dwóch pierwszych części egzaminu. Po zakończeniu części opisu obrazka osoba przeprowadzająca egzamin zabiera karty oraz notatki zdającego, po czym następuje czas na rozmowę ogólną – po równo na każdy z dwóch wymaganych tematów (jednego wybranego przez zdającego i jednego „losowego”). Dla przykładu, wracając do tabeli 4, pierwsza ze zdających osób decyduje się na drugi krąg tematyczny do rozmowy ogólnej. Egzaminator, na podstawie tabeli 4, wybiera kartę z rozmową sterowaną nr 12, kartę do opisu obrazka G, a kręgi tematyczne, które będą stanowiły przedmiot rozmowy to krąg nr 2 (wybrany przez zdającego) oraz krąg nr 3.

Opis obrazka składa się z opisu zdjęcia oraz trzech pytań jawnych, do których zdający mogą się przygotować podczas nadzorowanego okresu przed egzaminem, a także dwóch pytań niejawnych, które zdający otrzymują w czasie egzaminu. Rozmowa ogólna to luźna rozmowa na przeróżne tematy wchodzące w ramy wymaganych kręgów tematycznych. Scenka/rozmowa sterowana (ang. *role-play*) to sztucznie wykreowana sytuacja komunikacyjna, która ma doprowadzić do osiągnięcia skutecznej komunikacji w obrębie pięciu mikro-sytuacji. Tabela 5 przedstawia przykładową kartę rozmowy sterowanej, którą otrzymuje zdający na poziomie rozszerzonym (na poziomie podstawowym forma egzaminu pozostaje taka sama, zmienia się tylko poziom trudności wymaganych treści i umiejętności). Egzaminator ma przygotowany skrypt, zgodnie z którym musi prowadzić sytuację komunikacyjną.

Tab. 5. Przykładowy tekst rozmowy sterowanej – na podstawie materiałów egzaminacyjnych AQA z 2019 r.

Instructions to candidates Your teacher will play the part of your Polish friend and will speak first. You should address your friend as <i>ty</i> . When you see this -! - you will have to respond to something you have not prepared. When you see this -? - you will have to ask a question. -----
Rozmawiasz o swojej wymarzonej pracy z kolegą/koleżanką z Polski.
<ul style="list-style-type: none"> • Wymarzona praca – jaka i dlaczego. • Dogodne warunki pracy – dwa szczegóły. • Pieniądze – opinia i dlaczego. • ? Plany zawodowe kolegi/koleżanki. • !

Tab. 6. Rozłożenie punktów za egzamin z mówienia (AQA 2017: 112)¹⁵

	KOMUNIKACJA	WIEDZA I ZASTOSOWANIE JĘZYKA	ZAKRES I POPRAWNOŚĆ JĘZYKOWA	WYMOWA I INTONACJA	SPONTANICZNOŚĆ I PLYNNOŚĆ WYPowiedzi	RAZEM
Rozmowa sterowana	10	5				15
Opis obrazka	15					15
Rozmowa ogólna	10		10	5	5	30
RAZEM	35	5	10	5	5	60

Każde z zadań sprawdza różne elementy wypowiedzi ustnej – wiedza i zastosowanie języka, zakres i poprawność językowa, wymowa i intonacja, a w przypadku dyskusji – spontaniczność i płynność wypowiedzi. Wszystkie zadania sprawdzają poziom skutecznej komunikacji (por. tab. 6).

Arkusz 3 – Czytanie

Kolejny arkusz egzaminacyjny sprawdza umiejętność czytania ze zrozumieniem. Ta część egzaminu odbywa się zazwyczaj w ciągu jednego dnia wraz z komponentem słuchania ze zrozumieniem. Zawiera krótsze formy wypowiedzi pisemnej na początku egzaminu, takie jak: instrukcje, reklamy, ogłoszenia o charakterze publicznym, oraz dłuższe na końcu egzaminu, np. fragmenty ulotek, przewodników, listów, gazet, literatury, stron internetowych. Egzamin sprawdza czytanie ze zrozumieniem informacji podanych w sposób jasny, jak i w sposób, który wymaga świadomego zrozumienia kontekstu wypowiedzi.

Ta część egzaminu składa się z trzech sekcji. Zadania w sekcji A sprawdzają zrozumienie polskojęzycznych tekstów pisanych za pomocą anglojęzycznych pytań i anglojęzycznych bądź niewerbalnych odpowiedzi, ta sekcja pozwala na zdobycie 33 punktów, a więc uczeń powinien udzielić odpowiedzi na 33 pytania. Zadania w sekcji B sprawdzają czytanie ze zrozumieniem tekstów w języku polskim poprzez polskojęzyczne pytania i polskojęzyczne bądź niewerbalne odpowiedzi. Rodzaje zadań, które są charakterystyczne dla dwóch powyższych sekcji, to pytania typu: prawda/fałsz, zadania na dobieranie. Należy udzielić 18 odpowiedzi, które pozwalają na zdobycie 18 punktów. Zadania w sekcji C dotyczą sprawności mediacyjnej, która została wprowadzona do wymagań egzaminacyjnych wraz z nową podstawą programową w 2017 r. Zdający mają za zadanie przetłumaczyć tekst z języka polskiego na język angielski. Treść tekstów do tłumaczenia powinna być spójna z kręgami tematycznymi. Na poziomie podstawowym długość tekstów powinna osiągnąć minimum 35 wyrazów, a na poziomie rozszerzonym – minimum 50 wyrazów. Tekst źródłowy podzielony jest na 9 fragmentów (ang. *chunks*), które umożliwiają zdobycie 9 punktów w tej sekcji egzaminu.

Na obydwóch poziomach – podstawowym i rozszerzonym – można uzyskać po 60 punktów.

Arkusz 4 – Pisanie

Ostatni komponent egzaminacyjny sprawdza umiejętność pisania w języku polskim. W przypadku tego egzaminu arkusz przewidziany dla poziomu podstawowego różni się nieco od arkusza na poziomie rozszerzonym.

Arkusz na poziomie podstawowym składa się z czterech zadań. Pierwsze polega na opisaniu w czterech zdaniach przedstawionego obrazka/zdjęcia. Materiał wizualny zaprezentowany jest w bieli i czerni. To zadanie pozwala na zdobycie ośmiu punktów za komunikację, po dwa punkty za zdanie, jeśli odpowiedni przekaz jest jasno wyrażony po polsku (np. *Rodzina je positek*). Zdania niejednoznaczne, ale wciąż odpowiednio odnoszące się do zdjęcia, umożliwiają zdobycie po jednym punkcie (*je positek*). Zdania niezwiązane z zadaniem bądź niezrozumiałe nie otrzymują punktów (*w dom*¹⁶).

Drugie zadanie wymaga napisania krótkiej formy wypowiedzi (blog, list itd.) na około 40 wyrazów na podany temat. Zdający powinni odnieść się w swojej wypowiedzi do czterech podpunktów podanych w poleceniu. Przykładowa treść zadania może brzmieć następująco: *Napisz blog na temat swojej szkoły. Opisz: a. gdzie się znajduje, b. z kim się kolegujesz, c. ulubione przedmioty szkolne, d. atmosferę w klasie. Napisz około 40 wyrazów po polsku.* Liczba wyrazów jest informacją o charakterze orientacyjnym, ponieważ nadrzędnym celem jest wykonanie zadania, tj. uwzględnienie elementów wskazanych w powyższych podpunktach. Tutaj komisja egzaminacyjna skupia się na dwóch elementach, które podlegają ocenie, tj. treści i jakości użytego języka. W zależności od poziomu odniesienia się do wymaganych podpunktów zdający mogą otrzymać punkty od 0 do 10, a za jakość użytego języka, czyli odpowiednie słownictwo i struktury gramatyczne, od 0 do 6 punktów.

Trzecie zadanie polega na przetłumaczeniu pięciu zdań (minimum 35 wyrazów) z języka angielskiego na język polski. Sprawdzana jest umiejętność przekazywania informacji w języku polskim z uwzględnieniem odpowiednich struktur gramatycznych i leksykalnych. Za przekazanie głównych informacji można uzyskać 5 punktów. Kolejne 5 punktów można uzyskać za poprawność gramatyczną i leksykalną. Warto zwrócić jednak uwagę, że punkty nie są przyznawane za poszczególne zdania, a za całość przetłumaczonego tekstu.

16 Zdjęcie przedstawia piknik poza domem.

Czwarte zadanie polega na pisaniu sterowanym (podobnie do zadania nr 2) dłuższej wypowiedzi pisemnej na około 90 wyrazów. Zdający mają podane dwa tematy do wyboru. W tym zadaniu oceniane są: umiejętność wyrażania opinii, odniesienie się do poszczególnych podpunktów zadania – treść, a także jakość językowa – tj. gramatyka, słownictwo, użycie trzech czasów w języku polskim, zróżnicowanie leksykalne, rejestr i styl. Przykład zadania czwartego, które jest ostatnim zadaniem na poziomie podstawowym, a pierwszym zadaniem na poziomie rozszerzonym: *Oczekujesz odwiedzin kolegi/koleżanki z Polski. Napisz do niego/niej wiadomość e-mail. Opisz: a. miejsca, które chcesz odwiedzić w Twojej okolicy, b. jak spędziłeś/spędziłaś ostatnie wakacje, c. środki transportu, z których można korzystać w Twojej okolicy i ich wpływ na środowisko, d. gdzie wybierzesz się w przyszłe wakacje. Napisz wiadomość e-mail na około 90 wyrazów.* Tutaj po raz kolejny punkty przyznawane są w dwóch aspektach – treści (0–10 punktów), tj. czy uczeń odniósł się do wszystkich czterech wymaganych podpunktów (od a. do d.) oraz wyrażania własnej opinii, a także jakości językowej (0–6 punktów), która wymaga odpowiedniego słownictwa, prób zdań złożonych, użycia trzech czasów oraz właściwego rejestru i stylu. Błędy są dopuszczalne tylko w trudniejszych strukturach gramatycznych.

Egzamin na poziomie rozszerzonym składa się z trzech zadań, a zaczyna się powyżej opisanym pisaniem sterowanym – zdający wybierają jeden temat spośród dwóch opcji. System punktacji jest taki sam jak wskazany powyżej. Drugim zadaniem jest napisanie dłuższego wypracowania na jeden z dwóch tematów dotyczących jednego z podtematów kręgów tematycznych. Przykładem takiego zadania może być zadanie o następującej treści: *Piszesz blog. Dziś postanowiłeś/postanowiłaś napisać na temat dbania o środowisko. Opisz: a. sposoby dbania o środowisko, które znasz i ostatnio stosowałeś/stosowałaś, b. jakie korzyści może przynieść dbanie o środowisko. Napisz artykuł po polsku na około 150 wyrazów. W wypracowaniu rozwiń powyższe dwa punkty.* Jest to najwyżej punktowane zadanie, gdyż można za nie zdobyć aż 32 punkty; 15 punktów można uzyskać za treść, czyli

odniesienie się do wskazanych podpunktów, klarowne i bogate w informacje komunikaty oraz wyrażone i uzasadnione opinie, 12 punktów za bogactwo leksykalne oraz odpowiedni styl i rejestr językowy, oraz 5 punktów za poprawność językową.

Ostatnie zadanie dotyczy przetłumaczenia tekstu na minimum 50 wyrazów z języka angielskiego na język polski. Podobnie jak w arkuszu podstawowym, za tłumaczenie otrzymuje się punkty w dwóch kategoriach: przekazanie odpowiednich informacji oraz zastosowanie odpowiedniej wiedzy gramatycznej i leksykalnej. Zwiększa się jedynie rozpiętość punktowa, gdyż obydwie kategorie warte są po 6 punktów. O ile mówienie i słuchanie nie sprawiają większych trudności młodzieży z językiem polskim jako odziedziczonym, to czytanie ze zrozumieniem i pisanie stanowią dla niej nie lada wyzwanie¹⁷.

Podsumowanie

Pomimo bardzo mocnej pozycji języka polskiego w 2019 r., która stawiała język polski na pierwszym miejscu wśród języków mniejszościowych, jego pozycja w okresie pandemii słabnie. W 2020 r. język polski znalazł się na czwartej, a w 2021 r. – już na piątej pozycji, biorąc pod uwagę liczbę zadających. Optymistyczne wydają się jednak rokroczne wysokie wyniki zdających. W wyjątkowej sesji jesiennej w 2020 r. ponad połowa zdających (52 proc.) otrzymała najwyższą możliwą ocenę, tj. 9 (AQA 2021b). W wyniku ocen przewidywanych¹⁸ w sesji letniej tego samego roku 83 proc. zdających otrzymało ocenę 7 lub wyżej (AQA 2020). W 2021 r. według ocen wystawionych przez nauczycieli¹⁹ aż 85 proc. zdających otrzymało ocenę 7 lub wyżej. Trudno jest jednak określić przyszłość tych egzaminów w świetle zmian politycznych, takich jak Brexit. Ostatnie dwa lata pokazały niebywałą determinację młodych ludzi, którzy pomimo przeciwności – o podłożu społecznym i systemowym – niestrudzenie starali się o uzyskanie kwalifikacji w swoim języku odziedziczonym.

17 W 2018 r., gdy można było jeszcze zdawać egzamin częściowo (zob. przyp. 4), 60 osób wybrało część ustną, a 35 proc. zdających otrzymało najwyższą ocenę końcową. Dużo mniej, bo 25 osób, wybrało część pisemną, 12 proc. zadających uzyskało z tej części najwyższą notę (AQA 2018).

18 Ocena przewidywana jest wynikiem, który nauczyciel przewidywał, że uczeń otrzymałby, gdyby nauka nie została przerwana przez pandemię, a egzaminy odbywałyby się jak zawsze.

19 Ocena wystawiona przez nauczyciela opierająca się na przetestowaniu ucznia tylko z faktycznie omówionego na zajęciach materiału – niekoniecznie całej podstawy programowej.

BIBLIOGRAFIA

- AQA (2012), *GCSE Specification Polish 4685*, <bit.ly/38OwlOF>, [dostęp: 7.06.2021].
- AQA (2017), *GCSE Polish (8688) Specification for Teaching from September 2017 Onwards for Exams in 2019 Onwards*, <bit.ly/3l3Yxft>, [dostęp: 7.06.2021].
- AQA (2019), *Question Paper (Higher): Paper 1 Listening – June 201*, <bit.ly/3ndSWCk>, [dostęp: 18.08.2021].
- AQA (2020), *GCSE Results – June 2020*, <bit.ly/3la3nEm>, [dostęp: 2.02.2021].
- AQA (2021a), *Exam Results Statistics – November 2020 GCSE*, <bit.ly/2WTOAFb>, [dostęp: 20.02.2021].
- AQA (2021b) *Results Statistics Archive*, <bit.ly/3BTM2Gu>, [dostęp: 19.07.2021].
- AQA (2021c), *Scheme of Assessment*, <bit.ly/3BU5EKf>, [dostęp: 18.08.2021].
- DfE (2019), *GCSE Factsheet for Employers, FE and HE Providers*, <bit.ly/3jO6e6d>, [dostęp: 18.08.2021].
- Global Future (2021), *Silenced Voices. The Secret Bias Against ‘Community’ Languages that is Holding Back Students and the UK*, <bit.ly/3BTMiFs>, [dostęp: 23.08.2021].
- Irek, M., Małek, A., Napierała, P., Prasałowicz, D., Pustułka, P., Pyłat, J. (2012), *Polskie szkolnictwo w Wielkiej Brytanii: tradycja i nowoczesność – raport*, <bit.ly/2YL6Npz>, [dostęp: 20.10.2020].
- Rada Europy (2003), *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, Warszawa: Wydawnictwo CODN.
- Stinia, M. (2015), *Tradycje szkolnictwa gimnazjalnego na ziemiach polskich*, „Prace historyczne”, nr 142(2), s. 243–255, <bit.ly/2X28TAA>, [dostęp: 24.08.2021].

MAKSI ANNA KOZIŃSKA Doktorantka z zakresu języka polskiego jako odziedziczonego na Anglia Ruskin University w Cambridge. Absolwentka studiów magisterskich z zakresu tłumaczeń specjalistycznych na University College London oraz studiów podyplomowych z zakresu nauczania języka polskiego jako obcego na Uniwersytecie Jagiellońskim przy współpracy z PUNO. Od 10 lat zajmuje się nauczaniem języka angielskiego jako obcego oraz języka polskiego jako odziedziczonego w Anglii. Od czerwca 2016 r. należy do zespołu zewnętrznych ekspertów i ekspertek OFQUAL, który nadzoruje i reguluje m.in. egzaminy z języka polskiego na poziomie GCSE i A-level w Wielkiej Brytanii.